

Küresel Keynesçilik ve Küresel Ekonomik Kriz

Global Keynesianism and Global Economic Crisis

M. Oğuz ARSLAN¹

ÖZET

Hızlanan küreselleşme süreci birkaç onyıdır ekonomik ve finansal krizlerde küresel bulaşıcılıklar yaratmaktadır. Bu bağlamda, küresel Keynesçilik yaklaşımı Keynesçi düşüncenin özüne küresel düzeyde başvurularak, küresel ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması için eşsiz bir fırsat olarak gözükmektedir. Son küresel ekonomik kriz de ortaya koymaktadır ki küresel Keynesçi yaklaşımın sağlam önerileri yalnızca ekonomik krizlerle mücadele etmek için değil, (tefecî) kapitalizmin uyarlaştırılması için de yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, ilk olarak küresel Keynesçi yaklaşım açıklanmaktadır. Daha sonra, küresel ekonomik krize getirilen küresel Keynesçi öneriler geniş biçimde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Keynesçilik, küresel Keynesçilik, küresel ekonomik kriz.

ABSTRACT

The increasing globalization process has been producing global contagions in economic and financial crises for some decades. In this context, global Keynesianism approach seems to be a unique opportunity for restructuring global economic system by applying the essence of Keynesian thought at the global level. Recent global economic crisis has also proved that sound proposals provided by global Keynesian approach have very vital importance not only for struggling economic crises but also for humanizing (money-manager) capitalism. In this study, global Keynesianism approach is explained firstly. Then, global Keynesian proposals to recent global economic crisis are widely analyzed.

Key Words: Keynesianism, global Keynesianism, global economic crisis.

1. GİRİŞ

Son 20 yıldan bu yana giderek hızlanan küreselleşme süreci birçok olgunun, yeniliğin ve olumsuzluğun küreselleşmesine neden olduğu gibi ekonomik krizlerin de küreselleşme eğilimine girmesine veya küreselleşmesine neden olmaktadır. Dünya ekonomisinin eski dönemlere göre çok daha bütünleşik hale gelmesi ve dünya ticaret hacminin hızla genişlemesi gibi değişimlerin yanı sıra, küreselleşme neo-liberal iktisat politikalarının temel unsuru olarak sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi uygulamalarının yaygınlık kazanması finansal ve ekonomik krizlerin de bulaşıcılık kazanmasına ve küresel çapta etkili olmasına neden olmaktadır.

Ekonomik krizlerin küreselleşmesinin en önemli örneklerinden biri, hatta belki de tek örneği¹, 2008/2009 küresel ekonomik krizidir. Bu kriz 2007 yılında ABD ekonomisinde ipotekli konut kredileri (mortgage) krizi olarak ortaya çıkan finansal krizin benzer nedenlerle İngiltere ekonomisine sıçrayarak 2008 yılının ikinci çeyreğinde başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke ekonomisine yayılmasıyla küresel bir ekonomik kriz halini almıştır. 2008/2009 küresel ekonomik krizi ile birlikte yaşanan küresel talep daralması karşısında özellikle mali teşviklere, kamu harcamalarının artırılmasına ve finansal piyasaların düzenlenmesine olan gereksinim açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, 80'li yıllar-

dan bu yana büyük ölçüde terk edilmiş olan Keynesçi maliye politikaları bir çıkış noktası olarak önerilmeye ve başta ABD olmak üzere birçok ülkede kısmen de olsa uygulanmaya başlanmıştır. Ancak uygulanan bu Keynesçi politikaların, gerçekte hafifletici ve geçici uygulamalar olarak görüldüğü ve dar kapsamda ele alındığı söylenebilir.

James K. Galbraith ve Gernot Köhler gibi yazarlar tarafından günümüzün küresel neo-liberal iktisat politikalarına alternatif olarak önerilen yaklaşım ise 'küresel Keynesçilik' yaklaşımıdır. Ekonomik sorunların küresel düzeyde kamusal yönetimini vurgulayan iktisadi bir yaklaşım olarak küresel Keynesçilik, 2008/2009 küresel ekonomik krizinin ve bu krizden çıkış yöntemlerinin yoğun bir biçimde tartışıldığı bu dönemde tartışmalara dâhil edilmesi gereken önemli bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Bu çerçevede 2008/2009 küresel ekonomik krizinin atlatılmasında tekil, geçici ve sınırlı Keynesçi müdahaleler yerine küresel Keynesçiliğin önerdiği küresel, sürekli ve kapsamlı bir Keynesçi politikalar bütünü dikkate değerdir.

Bu çalışmanın amacı 2008/2009 küresel ekonomik krizi ile mücadelede Keynesçi müdahale araçlarının küresel çapta kullanılabilirliğinin küresel Keynesçilik yaklaşımı temelinde tartışılmasıdır. Bu bağlamda, çalışma iki bölüm olarak yapılandırılmıştır. İlk bölümde öncelikle küresel Keynesçilik yaklaşımı genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci

bölümde ise bu küresel ekonomik kriz sürecinde Keynesçi politikaları yeniden ve küresel ölçekte dönülmesi çağrıları ele alınmış ve küresel Keynesçi politika önerilerinin küresel ekonomik krizlerle mücadele sürecindeki gerekliliği üzerinde durulmuştur. Böylece, halen devam etmekte olan küresel ekonomik kriz tartışmalarına farklı bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

2. KÜRESEL KEYNESÇİLİK YAKLAŞIMININ GENEL ÇERÇEVESİ

Küresel neo-liberalizme alternatif olarak önerilen küresel Keynesçiliğin, diğer adıyla uluslararası Keynesçiliğin, genel kabul gören bir tanımını bulmak oldukça zordur. Ancak konuya ilişkin çalışmalarıyla tanınan Köhler, dünya-sistemi teorisi² ile post Keynesyen iktisatı birleştirerek küresel Keynesçiliğe bir perspektif getirilebileceğini savunmakta ve bu görüşüne uygun olarak küresel Keynesçiliği '*dünya-sistemi çerçevesinde ekonomik sorunların sorumlu bir biçimde kamusal yönetimini vurgulayan iktisadi bir yaklaşım*' olarak tanımlamaktadır (Köhler, 2002a: 101).

Küresel Keynesçilik yaklaşımının tarihçesine bakıldığında bu kavramın ilk kez 80'li yılların başlarında Brandt Raporu ile ortaya çıkan tartışmalarla birlikte kullanılmaya başlandığı görülmektedir. O dönemde eleştirilere uğrayan ve kabul görmeyen küresel Keynesçilik yaklaşımı, daha sonraki yıllarda birçok siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler yazarı tarafından kullanılmaya ve savunulmaya devam etmiştir. Örneğin W. R. Mead, ABD ekonomi politikasını değerlendirirken yeni bir sistem olarak çok taraflı küresel Keynesçiliği önermiş ve bu yaklaşımın Keynesçi görüşün yeni koşullara uyarlanması ve yükselen ekonomilerde ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı hızlandırabilecek Keynesçi reçetelerin geliştirilmesi amacını taşıdığını belirtmiştir (Mead, 1989: 427; 1993). J. M. Harris ise küresel çevre sorunlarının çözümü bağlamında, gelecekteki dünya ekonomik sisteminin bir tür küresel ekolojik Keynesçilik temelinde olması gerektiğini savunmuştur (Harris, 1991: 111-120). H. Elsenhans da küresel talep açığının temel kavram olarak ele aldığı ve bu açığın ortadan kaldırılabilmesi için devlet müdahalesini gerekli gördüğü bir sol küresel Keynesçiliği önermiştir (Elsenhans, 1996: 26).

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler yazarlarının bu katkıları bir yana, küresel Keynesçiliğin daha kapsamlı ve tutarlı bir iktisadi içerik kazanmaya başlamasının ilk adımının iktisatçı James K. Galbraith tarafından atıldığı söylenebilir. Galbraith, arz yanlı iktisatın eleştirisi niteliğini taşıyan 1995 yılındaki bir çalışmada küresel Keynesçiliği, '*yüksek ekonomik büyümeye, yüksek bir ortak yaşam standardına ve -yüksek ekonomik büyümeye eşlik eden- en düşük düzeyde finansal istikrarsızlığa erişebilmek için gerekli olan (ancak henüz işlerlik kazanmamış olan) bir karşılıklı bağımlılık yönetimi sistemi*

olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Galbraith, büyük ekonomik güçlerin yalnızca ulusal kavramlarla düşünme alışkanlığını bir yana bırakarak, dünyanın diğer ülkelerini de düşünmeye başlamaları gerektiğini ileri sürmüştür (Galbraith, 1995: 69). Daha sonraki yıllarda küresel Keynesçiliğin, başta G. Köhler olmak üzere bazı siyaset bilimci yazarlar tarafından yeniden ve daha güçlü bir biçimde savunulduğu görülmektedir (Bkz. Köhler, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b; Elsenhans, 2000; ve özellikle, Köhler ve Tausch, 2002). Bu yazarların çalışmalarının önceki dönemlerdeki çalışmalardan temel bir farklılığı bulunmaktadır. Bu farklılık, I. Wallerstein, C. Chase-Dunn, A. G. Frank ve S. Amin gibi siyaset bilimcilerin dünya-sistemi teorisi ile J. M. Keynes, P. Davidson, L. Pasinetti gibi iktisatçıların Keynesçi/post Keynesyen iktisat teorisinin birleştirilmesi yoluyla küresel Keynesçiliğe teorik bir altyapı kazandırılmaya çalışılmasıdır (Köhler ve Tausch, 2002: xii-xiii). Bu noktada, küresel Keynesçiliğin ana konuları olarak küresel talep ve bu taleple ilişkili olan dünya geliri ve küresel para gibi konular üzerinde önemle durulmaktadır (Köhler, 2002a: 102-112; 2002b: 3-16).

2.1. Küresel (Toplam) Talebin Önemi

Toplam talebin önemi yalnızca Keynes tarafından değil, Sismondi, Marks, Samuelson ve Mandel gibi farklı iktisat teorisyenleri tarafından da kabul edilmektedir. Bilindiği gibi, iktisat teorisinin temel unsuru olan piyasa kavramı arz ve talebin varlığına dayandırılmış ve arz ve talep arasında bir dengenin sağlanması süreci olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu çerçevede, talebin piyasa mekanizmasında başrolü oynadığı ve piyasanın varlığı için bir önkoşul olarak görüldüğü açıktır. Ancak, toplam talebin uzun dönemdeki rolüne ilişkin olarak ciddi bir görüş ayrılığı söz konusudur. Keynesçi ve Marksist iktisatçılar uzun dönemli büyümede toplam talebin önemli rolü olduğunu savunurken, başta arz yanlı iktisatçılar olmak üzere diğer iktisatçılar uzun dönemli büyümede arzın önemli olduğunu savunmaktadırlar. Keynesçi düşünsel temellerine uygun olarak, küresel Keynesçi yaklaşım da saf arz yanlı görüşü reddetmekte, bunun yerine arz ve talebin etkileşimine vurgu yapmaktadır (Köhler, 2002a: 102).³

Küresel Keynesçiliğin toplam talep olgusuna verdiği önem yalnızca ulusal düzeydeki toplam talebin yönetilmesi uygulamalarıyla sınırlı değildir. Bu yaklaşıma göre, günümüzün dünya ekonomisinde küresel talep ve bu talebin yönetilmesi de oldukça önemli hale gelmiştir. Bu çerçevede küresel talep, tekil bir ülke ekonomisindeki talebin tersine, tüm dünya-sisteminde varolan toplam (etkin) talep olarak tanımlanmaktadır. Küresel talebin formülasyonu için ise standart makroekonominin milli gelir eşitliğinden yola çıkılmaktadır (Köhler, 2002b: 14-15).

Bilindiği gibi, standart makroekonomik analizde toplam

talebin ifadesi olan milli gelir (Y); özel tüketim talebi (C), sabit yatırım talebi (I), devlet talebi (G) ve net dış talep (X - M)'den oluşan dört talep akımının toplamı olarak,

$$Y = C + I + G + (X - M)$$

biçiminde formüle edilir. Bu eşitlikten hareketle küresel talep (dünya-sistemi talebi) formüle edilirken, tanım gereği dünya ihracatının ve dünya ithalatının aynı miktarda olduğu varsayılır. Diğer bir deyişle, küresel düzeyde net dış talep (X - M) sıfır olarak kabul edilir. Böylece küresel toplam talep (GAD),

$$GAD = \text{küresel } C + \text{küresel } I + \text{küresel } G$$

biçiminde formüle edilir. Dünya-sistemi teorisine uygun olarak böyle bir formülasyon dünya ekonomisinin herhangi bir dış ekonomik bağlantının söz konusu olmadığı kapalı bir ekonomik sistem olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Küresel Keynesçilik yaklaşımına göre, geçmişteki deneyimler ve günümüzde yaşanmakta olan duruma bakıldığında küresel toplam talep yetersiz olma eğilimindedir veya genellikle yetersizdir. Küresel talebin yetersiz olmasına da, yine bu talepte var olan bazı bozuklukların neden olduğu ileri sürülmektedir. Bu bozukluklar, yapısal nedenlerden ve/veya dolaşımsal nedenlerden (Keynesçi literatüre göre etkin talebin ekonominin dolaşımsal akışından sızmasından) kaynaklanmaktadır. En başta gelen bozukluk küresel ücret farklılıklarıdır. Gerçekten de, nispeten düşük ücretlerin olduğu ülkeler dünya piyasasına nispeten düşük miktarda satılma gücüyle (etkin taleple) katkı yapmaktadır (Köhler, 2002b: 36-37). Diğer bir bozukluk, döviz kuru farklılıklarından ve gelişmekte olan ülkelerdeki kurların düşük değerli tutulmasından kaynaklanmaktadır. Dünya nüfusunun çoğunluğunun düşük değerli kurların yaygın olduğu OECD ülkeleri dışındaki ülkelerde (dünya-sistemi terminolojisindeki ifadeyle çevre ülkelerinde) yaşadığı düşünülürse, bu durumun küresel talep yetersizliği yarattığı açıktır. Küresel Keynesçi yaklaşım çevre ülkelerin kurlarının düşük değerli tutulmasının temel aktörü olarak da neo-liberal iktisadi düşünceyi görmektedir. Küresel Keynesçilere göre, neo-liberal döviz kuru sistemi çevre ülkelerinin kurları ile satılma gücü paritesi arasında daha fazla sapma yaratarak dünya ekonomisinde gelişmiş ülkeler (yine, dünya-sistemi terminolojisindeki ifadeyle merkez ülkeleri) lehine 'adaletsiz bir değişim' ortaya çıkarmaktadır (Ayrıntı için bkz. Köhler, 2002c: 79-84).

Küresel Keynesçiler açısından, küresel talep yetersizliğini açıklamada en az yukarıda belirtilen bozukluklar kadar önemli olan başka bozukluklar da söz konusudur. Bu bozukluklardan biri, yine düşük değerli döviz kuru uygulamaları ve istatistiksel hesaplamalarda bu kurların kullanılması yoluyla gelişmekte olan ülkelerdeki üretkenliğin ve ticari talebin düşük değerli tutulmasıdır.⁴ Diğer bir bozukluk paranın küresel düzeyde dolaşımında görülen sızıntılardır. Bu sızıntıla-

rın başlıca nedenleri olarak paranın yastık altında tutulması, ülke içi ve yabancı bankalarda (Örneğin, İsviçre bankalarında) biriken banka bakiyeleri, vergi gelirlerinin kamu harcamaları yoluyla ekonomilere geri döndürülmesi yerine kamu borç ödemelerinde kullanılması, üretken yatırımlar yerine finansal yatırımların tercih edilmesi vb. gösterilmektedir. Ayrıca, dünya-sisteminin politik ve sosyal kurumlarının, hakim olan neo-liberal ideolojinin ve dünya sistemini yöneten seçkinlerin çeşitli serbestleştirme ve neo-liberal küreselleşme politikalarının küresel talebin bu bozukluklarını yarattığı ve desteklediği ileri sürülmektedir (Köhler, 2002b: 40-41).

Diğer yandan, alınacak çeşitli önlemlerle küresel talep yetersizliğinin ortadan kaldırılması mümkündür. Bu önlemler küresel yapısal karşıtı önlemler ve satın alma gücüne yapılacak küresel enjeksiyonlar olarak iki grupta toplanmaktadır. Küresel yapısal karşıtı önlemler arasında düşük ve orta gelirli ülkelerin ticaret hadlerinin iyileştirilmesi, mal fiyatlarında istikrarı sağlayıcı planların devreye sokulması gibi uygulamalar yer almaktadır. Küresel satın alma gücüne yapılabilecek enjeksiyonlar arasında ise Özel Çekme Haklarının (SDR) ve küresel kredilerin artırılması, belirli gruptaki ülkelerin borçlarının silinmesi gibi uygulamalar bulunmaktadır (Köhler, 1999a, 2002b: 41). Dahası, küresel talebin bu şekilde oluşturulmasında küresel iş dünyasının ve küresel yatırımcıların çıkarlarını dikkate alan kamusal müdahalelerin yerine, ekonomik insan haklarını gözetken, çevre ülkelerini destekleyen, işgücü yanlısı ve çevreye duyarlı kamusal müdahalelerin gerekli olduğu da küresel Keynesçi yazarlar tarafından vurgulanmaktadır.

2.2. Dünya Geliri Teorisi

Köhler tarafından ortaya atılan ve küresel Keynesçilik yaklaşımının önemli bir unsurunu oluşturan dünya geliri teorisi, dünya ekonomisinin ortaya çıkardığı toplam gelirin (dünya gelirinin) artırılmasına, sürdürülebilirliğine, dağılımına ve politikasına ilişkin analizlere ve varsayımlara yer veren bir teoridir. Dünya geliri teorisi, dünya gelirinin iyileştirilmesinde küresel toplam talep ve küresel toplam arz etkileşimine özel bir önem vermesinin yanı sıra, kamusal müdahaleler yoluyla küresel büyüme dengesizliğinin ve küresel tam istihdam dengesizliğinin giderilerek gelir yaratılmasının ve istihdam sağlanmasının olanaklı olduğunu savunmaktadır (Köhler, 1999a, 2002b: 3-4).

Dünya geliri teorisinde, dünya gelirinin belirleyicilerinden biri olan küresel büyüme dengesizliğinin analizi önemlidir. Bu kapsamda, küresel gelirin veya hasılanın büyüme oranının dengesizliği ve düşüklüğü; küresel talebin artış oranı, küresel arzın artış oranı ve küresel para arzının artış oranı arasında en düşük olan oran tarafından belirlenmektedir. Örneğin ex-ante bir biçimde, küresel toplam talebin %

3 oranında, küresel para arzının % 4 oranında ve küresel toplam arzın % 5 oranında artış göstereceği öngörülür. Bu durumda, ilgili dönemde bu dengesizleşmiş piyasa güçlerinin birbirlerini etkileyeceği ve bunun sonucunda genel bir kural olarak % 3'lük artış oranıyla bu üç piyasa gücünden en zayıf olan küresel toplam talebin dünya gelirinin artış oranını belirleyeceği (bu oranı % 3 oranıyla sınırlandıracağı) varsayılır (Köhler, 2002b: 12). Bu noktada, dünya gelirinin artırılması ve istikrara kavuşturulması için uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Özellikle de küresel gelirin temel belirleyicileri olan bu küresel makro büyüklüklerin kabul edilebilir bir düzeyin altına düşmemesi için bu kuruluşlar tarafından yeni politikaların geliştirilmesi ve uygulanması yerinde bir çözüm yolu olarak düşünülebilir.

Dünya geliri teorisinin önem verdiği bir başka konu da küresel tam istihdam dengesidir. Bu çerçevede, günümüzün dünya ekonomisinde küresel eksik istihdamın söz konusu olduğundan hareketle küresel toplam talep ile küresel toplam arz arasında, dünyada varolan tüm işgücünün istihdam edildiği bir küresel tam istihdam dengesinin olanaklı olduğu savunulmaktadır (Köhler, 2002a: 110). Küresel tam istihdam dengesi kavramının düşünsel arka planında ise Keynes, Kalecki ve bazı post Keynesyen iktisatçıların toplam talebin yetersizliğine ilişkin görüşleri ile R. Prebisch'in, üçüncü dünya ülkelerinin ticaret hadlerinin iyileştirilmesinin hem merkez hem de çevre ülkeleri için pozitif toplam bir çıktı üreten daha yüksek bir küresel dengeye yol açacağı yönündeki görüşü yer almaktadır (Köhler, 2002b: 20-21). Küresel neo-liberal düşüncenin piyasa güçlerine dayalı açıklamalarının aksine, küresel Keynesçi yaklaşımda küresel tam istihdamın sağlanabilmesi için gerekli görülen uygulamalar küresel ekonomik sistemin ve küresel talebin aktif bir biçimde kamusal yönetimidir. Ayrıca, bu tür bir aktif kamusal yönetimin yalnızca geleneksel Keynesçi politikalar ile sınırlı tutulmaması gerektiği; küresel vergileme, uluslararası sermaye kontrolleri gibi konjonktür ve yapısal karşıtı talep yönetimi yöntemlerinde de başvurulmasının gerekli olduğu ileri sürülmektedir.

Öte yandan, küreselleşme literatüründe küresel düzeyde gelir dağılımını sağlamaya yönelik olarak ortaya atılmış olan, ancak dünya geliri teorisini destekleyici ve tamamlayıcı olarak kullanılabilecek çeşitli öneriler de mevcuttur. 'Evrensel temel gelir', 'küresel temel gelir', 'küresel asgari gelir', 'küresel vatandaşlık geliri' gibi adlarla anılan bu öneriler arasında, M. J. Frankman'ın küresel vatandaşlık geliri (diğer adıyla, 'gezegen vatandaşlığı geliri') önerisi dikkate değerdir. Dünya-sistemi literatürüne de katkı yapmış olan Frankman'a göre, uluslararası kamu mali sistemi tarafından desteklenecek bir küresel vatandaşlık geliri uygulaması küresel yoksullukla mücadelede önemli bir adım olacak ve ayrıca, ülkelerin küresel rekabetçilik adına çevresel ve sosyal olarak yıkıcı poli-

tikalar izlemesinin önüne geçecektir (Frankman, 1997). Bu öneriyle aynı zamanda düşük gelirli ülkelerdeki bireylerin satınalma gücü yükseltilmiş olacak ve böylece küresel talebin artışı sağlanmış olacaktır. Frankman, küresel vatandaşlık gelirinin finansmanının da gelişmiş ülkelerin gelir ve kurumlar vergisi oranlarındaki artışlar yoluyla sağlanabileceğini belirtmektedir (Frankman, 2004a: 12).

2.3. Küresel Para Önerisi

Küresel Keynesçiliğin küresel ekonomik sistem için getirdiği önerilerden bir diğeri, aynı zamanda Keynesçi düşünceye bağlı olmayan birçok iktisatçının da savunduğu küresel para önerisidir. Küresel Keynesçiliğe göre, dünya sisteminde para değerlerinin türdeş olmaması, az gelirli ülke paralarının düşük değerli tutulması ve yüksek gelirli ülkelerin dünya döviz kuru sistemi aracılığıyla az gelirli ülkelere kaynak çekmesi bu ülke grupları arasındaki adaletsiz değişime önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Köhler, 2002d: 43). Bu saptamalardan yola çıkarak savunulan küresel para önerisinin yaşama geçirilmesiyle uluslararası finansal sistemin istikrara kavuşturulabileceği ve dünya ticaretinde ve dünya gelir dağılımında varolan dengesizliklerin büyük ölçüde aşılabileceği düşünülmektedir.

Ancak, küresel para önerisi küresel Keynesçiler arasında farklı anlamlar içermektedir. Örneğin ilk küresel Keynesçilerden Mead, uluslararası sistemde Keynes'in Bretton Woods sisteminin kuruluşunda önerdiği ancak kabul edilmeyen 'dünya para birimi' (bankor) benzeri bir küresel para biriminin kullanılmasını önermektedir (Mead, 1989: 434). Köhler'e göre küresel para önerisi ise, uluslararası para sisteminde tek bir küresel para biriminin kullanılması yerine bu sistemde bir reform anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, nominal döviz kuru ile satın alma gücü gibi iki ayrı standardın var olması gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında birinci grup ülkeler lehine adaletsiz bir değişime neden olmaktadır. Dolayısıyla, uluslararası parasal sistemde yapılacak bir reformun temel unsuru, dünya döviz kuru sisteminin satın alma gücü paritesine yakınlaştırılmasıyla bu çifte standardın ortadan kaldırılması ve böylece az gelirli ülkelerdeki ücretlerin ve ticaret hadlerinin iyileştirilmesi olmalıdır (Köhler, 2002d: 59).

Küresel Keynesçi yaklaşımda bazı dünya-sistemi yazarları ve post Keynesyen yazarlar Mead'in savunduğu türden bir küresel para birimi önerisine daha yakın durmaktadır. Örneğin Frankman, uluslararası finansal sistemin iyileştirilmesi, merkez ve çevre ülkeleri arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğinin azaltılması ve daha demokratik bir dünya sistemi için bir küresel para biriminin oluşturulmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Yazara göre, böyle bir amaca ulaşabilmek için bölgesel bir kurum olarak Avrupa Birliği'nin başarmış ol-

duğu parasal birlik yol gösterici olabilecektir. Frankman ayrıca, küresel paranın yönetimini sağlamak üzere bir 'dünya merkez bankası'na gereksinim olduğunu belirtmekte, zaten politize olmuş ve yönetiminde en zengin ülkelerin söz sahibi olduğu Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) bir dünya merkez bankası işlevine sahip olmasının mümkün olmadığını vurgulamaktadır (Frankman, 2004b: 137-140).

Küresel para konusunda post Keynesyen iktisatçılar da genellikle Mead ve Frankman'ın görüşlerine oldukça yakın görüşlere sahiptir. Örneğin, Arestis ve arkadaşları dünyada farklı derecelerde konvertibiliteye sahip farklı kurların varlığının uluslararası kredilerin koşullarında bir standardın sağlanmasını engellediğini ileri sürmektedir. Yazarlara göre, bu durum yalnızca finansal küreselleşmenin önünde bir engel oluşturmakla kalmamakta, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin orantısız bir biçimde yararlandığı bir küresel finansal sistem anlamına gelmektedir. Bu sorunun çözümü için ise, tüm zorluklarına karşın, bir küresel para birimine ve bir küresel merkez bankasına gereksinim vardır (Arestis, Basu ve Mallick, 2005: 507). Diğer bir post Keynesyen iktisatçı Moore'a göre de uluslararası ticarete ulusal paraların kullanımı küresel ekonomide büyük bir deflasyonist eğilim yaratmaktadır. Çünkü dış ticaret açığı veren ülkeler ulusal paralarını koruyabilmek için cari işlem fazlası vermeye zorlanmakta ve dolayısıyla genişletici iç politikaları uygulama olanaklarını yitirmektedir. Moore'a göre, oluşan bu cari dış denge kısıtını ortadan kaldırabilmek için ortak bir küresel para ve bir küresel merkez bankası gereklidir (Moore, 2004: 645). Post Keynesyen teorinin kurucularından Davidson ise uluslararası finansal sistemde bir küresel paranın kullanılması gerektiğinden açıkça bahsetmese de Keynes'in 'Uluslararası Takas Birliği' (*International Clearing Union*) önerisini yeniden ortaya atmış ve bu birliğin hesap birimi olarak 'Uluslararası Para Takas Birimi' (*International Money Clearing Unit-IMCU*) adıyla bir hesap biriminin oluşturulmasını önermiştir. Davidson'a göre böylece, (a) ülkelerin aşırı dış rezerv tutmasıyla ortaya çıkan küresel etkin talep azalışının engellenmesi; (b) ödemelerin ayarlanmasına ilişkin yükün büyük bir kısmının cari denge fazlası veren ülkelerin üzerinde kalması; (c) sermaye kaçışının ve yasadışı yollardan elde edilen veya yasadışı kullanılan fonların izlenmesi ve kontrolü ile birlikte finansal krizlerin önlenmesi ve; (d) uluslararası finansal sistemin likiditesinin artırılması olanaklı hale gelecektir (Davidson, 2003: 7-8).

2.4. Diğer Görüşler

Küresel Keynesçi yaklaşımın uluslararası finansal/ekonomik sisteme ve bu sistemin sorunlarına ilişkin görüş ve önerileri yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. Küresel Keynesçilik bu önerilere ek olarak, az gelirli ülkelerin borçlarının affı, mal fiyatlarında istikrar sağlamaya yönelik planların

devreye sokulması, dış yardımların artırılması, uluslararası ve bölgesel kurumların düşük ve orta gelirli ülkelerin ekonomik çıkarlarını dikkate alacak biçimde yeniden yapılandırılması gibi uygulamalarla küresel gelir dağılımının iyileştirilmesini önermektedir. Küresel Keynesçilik ayrıca, küresel finansal sermayenin artan yıkıcı gücünden korunmak için Tobin vergisi ve benzeri uygulamalarla sermaye kontrollerine başvurulmasından, küresel sabit sermaye yatırımlarının yönetimine kadar bir dizi reform önerisinin de savunucusu durumundadır (Köhler, 2002a: 115-116).

3. KÜRESEL EKONOMİK KRİZE KEYNESÇİ TEPKİLER VE KÜRESEL KEYNESÇİ ÖNERİLER

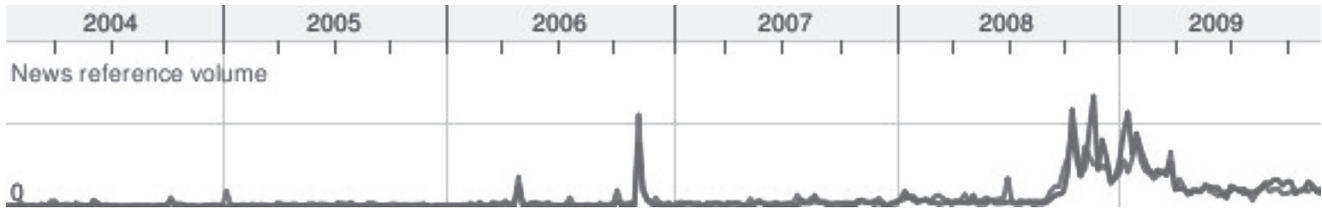
2008/2009 küresel ekonomik krizi 2007 yılında ABD emlak piyasasında başlamış ve sonrasında finansal piyasalardaki varlıkların fiyatlarındaki düşüşler, likidite daralması ve belirsizliğin artışı sonucu bu ülkede gerçekleşen talep daralmasının uluslararası ticaret kanalları aracılığıyla dünyaya yayılmasıyla küresel hale gelmiş bir ekonomik krizdir (Frenkel ve Rapetti, 2009: 2)⁵. Bu küresel ekonomik krizden çıkış için önerilen Keynesçi reçetelerin birçoğu başta ABD olmak üzere birçok ülkede çeşitli biçimlerde uygulanmaya başlanmıştır. Diğer yandan, bu küresel ekonomik krizden çıkış için olduğu kadar bu tür krizlerin tekrarlanmaması ve daha istikrarlı bir küresel ekonomik sistem için küresel Keynesçi yaklaşımın, (geleneksel) Keynesçi politikaların hem küresel düzeyde hem de radikal ve sürekli bir biçimde uygulanmasının gerekliliğini savunan görüşlerinden yararlanılabilir.

3.1. 'Yine, Yeni, Yeniden' Keynesçi Düşünce

Dünyada 1970'li yılların sonlarından bu yana neo-liberal iktisadi düşüncenin hakim olduğu bir uluslararası ekonomik sistem geçerli olmasına rağmen, finansal ve ekonomik krizler baş gösterdiğinde çoğu kez ilk başvuru önlemler Keynesçi politika uygulamaları olagelmıştır. Neredeyse 1929 Büyük Bunalımı ile kıyaslanacak kadar büyük bir kriz olan 2008/2009 küresel ekonomik krizi ile mücadelede de, kısa sürede düşen toplam talebi hızlı bir biçimde canlandırmak için ilk başvuru politikalar Keynesçi maliye politikalarının ağırlıkta olduğu iktisat politikaları olmuştur (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009: 67; Çolak, 2009: 58). ABD eski başkanlarından Richard Nixon'un 1971'de söylediği "şimdi hepimiz Keynesçiyiz" (we're all Keynesians now) sözü küresel ekonomik kriz ile birlikte bugün de birçok siyasetçi ve iktisatçı tarafından açık veya örtük bir biçimde tekrarlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Keynesçilik Barack Obama, Gordon Brown, Nicholas Sarkozy, Paul Krugman, Joseph Stiglitz, George Soros gibi birçok siyasetçi ve iktisatçıyı buluşturan ortak bir konu haline gelmiştir (Bello, 2009: 79).

2008/2009 küresel ekonomik krizi sürecinde Keynesçi düşünceyle ilgilenenler yalnızca siyasetçiler ve iktisatçılarla sınırlı değildir. Bu dönemde ana hatları Keynesçi anlayışla şekillenen ve başta ABD olmak üzere birçok ülkede ardı ardına açıklanan önlemlere ilişkin haber ve yorumların İnternet ve medyada sıklıkla yer almasının genel olarak dünya kamuoyunun Keynes'e ve Keynesçi düşünceye olan ilgisini artırdığı söylenebilir. Örneğin, "John Maynard Keynes" ve "Keynesian" (Keynesçi) terimlerinin Google'da haber olarak yer almasına göre oluşturulan aşağıdaki *News Reference Volume* grafiği bu durumu açık bir biçimde göstermektedir:

Şekil 1: Küresel Ekonomik Krizde Keynes'in Popülerliğinin Artışı

Kaynak: <http://www.google.com/trends?q=John+Maynard+Keynes%2C+Keynesian&ctab=0&geo=all&date=all&sort=0> (Erişim:5.12.2009).

Keynesçilik bu küresel ekonomik kriz döneminde, günümüzün en önemli neo-liberal uluslararası kuruluşlarından biri olan IMF'nin de ilgilendiği ve önermekten çekinmediği bir düşünce haline gelmiştir. IMF uzmanlarından Spilimbergo ve arkadaşları, küresel ekonomik kriz ile birlikte ülkelerin toplam talebi artırmaya yönelik olarak kullandıkları geleneksel 'ihracat öncülüğünde ekonomik iyileşme' ve 'para politikası' seçeneklerinin etkinliğinin azaldığını ve bu süreçte IMF'nin küresel düzeyde etkili bir mali tepki (genişleme) çağrısında bulunduğunu belirtmişlerdir. Uzmanlar bu çerçevede, mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamaları ile tüketicilere ve firmalara yönelik mali teşviklerin önemi üzerinde durmuşlardır (Spilimbergo ve diğer., 2008: 2-7).

IMF'nin de önerilerine uygun olarak, dünyada 2008 yılının ikinci yarısından sonra genişletici Keynesçi politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere dünyada krize karşı uygulanan bu politikaların genel görünümüne bakıldığında, (a) kredi sistemlerini iyileştirebilmek için ekonomilere yüksek miktarda likidite enjekte edildiği ve faiz oranlarının tarihi düzeylere indirildiği, (b) önemli miktarda firma kurtarma operasyonuna girildiği ve hatta bazı Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi banka kamulaştırmalarının gerçekleştirildiği, (c) toplam talep yetersizliğini giderebilmek için kamu harcamalarına (vergisel teşvikler, altyapı ve sosyal amaçlı harcamalar vb.) hız verildiği görülmektedir (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2009: 82)⁶. Nisan 2009'da Londra'da yapılan G-20' zirvesinde de bu küresel krizden çıkış için tüm dünyada genişletici maliye politikalarının gerekli olduğu konusunda görüş birliğine varılmış ve bu çerçevede, IMF kaynaklarının 1.1 trilyon dolar artırıl-

masına ve katılımcı ülkelerin toplamda yaklaşık 5 trilyon dolarlık mali teşvik programı uygulamalarına karar verilmiştir (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009: 77). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde küresel ekonomik krize karşı alınan bu önlemler Keynesçi toplam talep yönetiminin yeniden kritik bir politika aracı haline geldiğini göstermesinin yanı sıra, piyasaların kendi kendilerini düzeltecek otomatik mekanizmalara sahip olmadığını ve ekonominin canlandırılması için devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunan Keynesçi düşüncenin haklılığını ortaya koymaktadır (Kumo, 2009).

Öte yandan, küresel ekonomik kriz sürecinde Keynesçi

anlayışın önemi kabul edilmesine ve büyük ölçüde bu anlayış çerçevesinde politikalar oluşturulmasına rağmen, uygulamaların yetersiz kaldığı söylenebilir. Örneğin, ekonomilerdeki finansal kurtarma önlemleri plansız ve eşgüdümsüz olarak gerçekleştirilmiş ve sonuçta finansal istikrarsızlığın ve kredi daralması (*credit crunch*) olgusunun devam etmesi engellenememiştir. Ayrıca, faiz indirimi yoluyla izlenen agresif parasal genişleme politikalarının başarısı da tartışmalıdır. Bu kriz sürecinde alınan mali önlemlerin de yetersiz olduğu görülmektedir. Sözelimi, küresel mali teşvik harcamalarının toplamı 1,98 trilyon dolar olarak düşük bir miktarda gerçekleşmiş ve mali teşviklerin ilgili ülkelerin GSMH'ları içindeki payının % 2 düzeyinde tutulması yönündeki IMF önerisine rağmen, G-20 ülkelerini de kapsayan 32 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede bu pay yaklaşık % 1,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Dahası, 2009 yılında bu mali teşviklerin küresel gayri safi hasıla içindeki payı % 1,4 düzeyinde kalmıştır (Khatiwada, 2009: 1). Bu duruma ek olarak, harcamaların bileşimi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılık göstermiştir. Vergi indirimlerinin toplam harcamalar içerisinde payı gelişmiş ülkelerde 1/3 oranında önemli bir paya sahipken, bu pay gelişmekte olan ülkeler için % 3 gibi düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, istihdam önlemlerinin toplam harcamalar içindeki payı gelişmiş ülkelerde % 3 düzeyindeyken, bu oran gelişmekte olan ülkelerde ancak % 0,2 düzeyine ulaşabilmiştir. Diğer yandan, gelişmekte olan ülkelerde altyapı harcamalarına yönelik teşviklerin toplam harcamalar içerisindeki payı gelişmiş ülkelerdeki payın 3 katı olarak gerçekleşmiştir. Düşük gelirli hanehalklarına yapılan transferlerin toplam harcamalar içindeki payı ise gelişmiş ül-

kelerde % 10,8, gelişmekte olan ülkelerde % 6,8 oranlarında gerçekleşerek her iki ülke grubu için de nispeten düşük düzeyde kalmıştır (Khatiwada, 2009: 1).

IMF'nin diğer uzmanlarından Baldacci ve Gupta'nın yaşanan küresel ekonomik krize ilişkin tespit ve önerileri bu süreçten kısa sürede çıkmak için Keynesçi düşünceye ne kadar önem verildiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu uzmanların G-20 ülkeleri özelinde yaptığı değerlendirmeye göre, uygulanan genişletici maliye politikaları ekonomik kriz nedeniyle toplam talepte gerçekleşen düşüşü dengelemeye başlamış olmakla birlikte, bu durumun orta vadede resesyonun süresini kısaltıp kısaltmayacağını ve büyümeyi destekleyip desteklemeyeceğini söyleyebilmek için henüz çok erkendir. Bu çerçevede, kamu harcamaları içinde özellikle cari harcamaların, vergi indirimleri içinde de özellikle dolaylı vergi indirimlerinin sürdürülmesi ve dolayısıyla açık bütçe politikasının benimsenmesi oldukça önemlidir. Baldacci ve Gupta (2009: 35-37), kriz döneminde açık bütçe politikasının etkinliğine kanıt olarak da 1980-2008 döneminde meydana gelen 118 finansal krizin değerlendirilmesiyle elde ettikleri, bütçe açıklarının büyüklüğü ile resesyonların kısa sürmesi arasındaki güçlü bağlantıyı göstermektedir.

Ancak, 2008/2009 küresel ekonomik krizde izlenen bütün bu Keynesçi politikalar Keynesçiliğin neo-liberal iktisatta karşı bir üstünlük kazandığı anlamına gelmemektedir. Lapavistas'ın da belirttiği gibi, Keynesçilik yıllardır olduğu gibi bu dönemde de kriz karşıtı-tekni bir politikaya indirgenmiş olarak uygulanmakta ve yeni bir ekonomik düşünce aşamasını, neo-liberal politikaların terk edilmesini temsil etmemektedir (Lapavistas, 2009: 64). Bu bağlamda, genişletici maliye ve para politikalarının öne çıktığı ancak uluslararası finans sektörü üzerindeki gözetim ve denetimin sıkılaştırılmasının ve finansal piyasaların yeniden düzenlenmesinin fazla vurgulanmadığı bir süreç yaşanmaktadır (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2009: 83). Ayrıca, bu süreçte akademik iktisat literatüründe de önemli bir değişikliğin söz konusu olmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Galbraith, iktisat dergilerinde akademik iktisatçıların görüşlerinde bir değişiklik karşılıklı karşılaşmadığı gibi, ortodoks iktisadi düşüncenin gözden geçirilmesine yönelik bir görüşe rastladığından bile emin olmadığını belirtmekte ve akademik iktisatçıları "devekusu gibi başarılarını kuma gömmekle" suçlamaktadır (Cohen, 2009).

3.2. Küresel Ekonomik Krize Küresel Keynesçi Öneriler

1980'lerden bu yana gerçekleşen birçok ekonomik krizde olduğu gibi, 2008/2009 küresel ekonomik krizde de Keynesçi politikaların yalnızca bir can simidi olarak kullanıldığı görülmektedir. Tam da bu dönemde, Keynesçi politikaların

küreselleşme sürecinin gerektirdiği kapsamda ve sürekli olarak uygulanmasını savunan ve genel çerçevesi ilk bölümde verilen küresel Keynesçi yaklaşım oldukça önemli hale gelmiştir. Hudson'un küresel Keynesçiliği zamanı gelmiş bir düşünce olarak nitelendirmesi günümüzde bu yaklaşımın önemini anlaşılmaya başlandığının bir göstergesidir (Bkz. Hudson, 2009a: 1).

Küresel Keynesçi yaklaşımın iki bileşeni olarak değerlendirilen dünya-sistemi teorisi ile post Keynesyen iktisadi düşüncenin yaşanan küresel ekonomik krize ve uluslararası ekonomik sistemin geleceğine ilişkin değerlendirme ve önerilerine bakıldığında dünya-sistemi yazarlarının daha belirsiz bir tablo çizdikleri, buna karşın post Keynesyen iktisatçıların daha somut önerilerde buldukları söylenebilir. Örneğin dünya-sistemi teorisinin kurucusu Wallerstein, yaşanan küresel ekonomik krizin kapitalizmin finansallaşmasının yol açtığı kaçınılmaz bir sonuç olduğunu ve bu krizden sonra kapitalist sistemde dengenin yeniden sağlanmasının söz konusu olmadığını, orta vadede bu sistemin yerini ya ondan daha iyi ya da daha kötü bir uluslararası ekonomik sistemin alacağını ileri sürmektedir (Wallerstein, 2009). Diğer bir dünya-sistemi yazarı Amin ise küresel ekonomik krizi yaşanan kapitalizmin sistemik krizi olarak nitelendirmekte ve günümüzdeki yapıya seçenek olarak ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamı düzenleyecek birçok farklı uygulamayı içine alan bir sosyalizmi önermektedir⁸(Ayrıntı için bkz. Amin, 2008).

Öte yandan Skidelsky'nin (2009: 42), Keynes'in çalışmalarının özüne en yakın görüş olduğunu ileri sürdüğü post Keynesyen iktisadi düşüncenin küresel Keynesçilik yaklaşımının da çekirdeğini oluşturma yolunda olduğu görülmektedir. Öyle ki, başta Davidson olmak üzere birçok post Keynesyen iktisatçı küresel ekonomik krizle belirginleşen küresel toplam talep yetersizliği olgusunun ve bu talebe etki eden bozuklukların Keynesçi düşüncenin özüne uygun yeni bir uluslararası finansal yapının oluşturulmasıyla büyük ölçüde ortadan kaldırılabileceğini savunmakta ve örtük bir biçimde tamamıyla küresel Keynesçilik yaklaşımının içeriğine referans vermektedir. Bu nedenle, küresel Keynesçi öneriler olarak bu iktisatçıların önerilerinin, bu önerilere yakın diğer bazı öneriler ile birlikte ayrıntılı biçimde açıklanması gerekmektedir.

Davidson küresel ekonomik kriz öncesinde çıkan *John Maynard Keynes* adlı kitabında, Keynesçi teorinin şimdiye kadar ne doğru biçimde anlaşıldığını ne de iktisat teorisine dahil edildiğini belirtmektedir. Davidson'a göre, Keynes için ekonomide işsizlik ve gelir dağılımı eşitsizliği olmak üzere iki temel sorun söz konusudur. Bu çerçevede, Keynes'in Büyük Bunalım'a karşı yazmış olduğu Genel Teori'nin bütün amacı da ekonomik sistemin önemli kusurlarına, tam istihdamın sağlanmasındaki başarısızlığı ile gelirin keyfi ve eşitsiz dağıtılmasına çözüm bulmaktır. Keynes'in mesajı, ekonominin

düşük faaliyet düzeyinde ve yüksek işsizlik durumunda da dengede kalabileceği ve tam istihdam dengesinin hem kısa dönemde hem de uzun dönemde sağlanmasının kesin olmadığı şeklindedir (Davidson, 2007: 1-2, 184-185). Bu noktada Davidson, Keynes'in ekonomik düşüncesinin temellerini anlayabilmek için iki anahtar kavramın üzerinde dikkatlice durmak gerektiğini belirtmektedir: ekonomide belirsizliğin rolü ve paranın doğası (Davidson, 2007: 8,10)⁹. Hicks ve Samuelson'dan başlayarak iktisatçıların bugüne kadar Keynesçi teoriyi doğru anlamadığını savunan Davidson, yeni bir Büyük Bunalım ekonomiyi vurduğunda II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan 'altın çağa' katkı yapan Keynesçi analitik sistemin belki yeniden keşfedileceğini, ancak bunun Keynes için büyük kayıplarla elde edilen bir başarı olacağını belirtmiştir (Davidson, 2007: 189).

Davidson'un Keynesçi düşünceye ilişkin bu değerlendirmelerinin hemen sonrasında 2008/2009 küresel ekonomik krizinin başgöstermesi oldukça ironiktir. Bu ekonomik kriz ile birlikte Keynesçi uygulamalara bir kez daha başvurulmuş olmasına rağmen bu durumun Keynesçi teorinin tam olarak yeniden keşfi anlamına gelmediği söylenebilir. Davidson da, 2007 yılında çıkan kitabının 2009 yılındaki ikinci baskısında bu küresel ekonomik krize değinmiş ve Keynes'in doğru anlaşılmadığına ilişkin görüşünü tekrarlayarak krizden çıkış için yıllardır savunduğu uluslararası finansal sistemin reforme edilmesi önerisini yeniden gündeme getirmiştir. Davidson'a göre, yeni uluslararası finansal sistem yalnızca tüm ülkeleri finansal krizlerin yıkıcı etkilerinden korumakla kalmamalı, bunun yanında bugünkü sistemin küresel depresyonist baskılarını ortadan kaldırarak küresel Keynesçiliğin unsurlarından biri olan küresel tam istihdam potansiyelini olanaklı hale getirmelidir. Bu bağlamda Davidson, daha önce de değinildiği gibi, Keynesçi teorinin özüne uygun olarak bir Uluslararası Takas Birliği oluşturulmasını ve Uluslararası Para Takas Birimi (International Money Clearing Unit-IMCU) adıyla yeni bir rezerv para kullanılmasını önermektedir (Davidson, 2009: 153). Böylece ülkelerin aşırı tasarrufu sonucu oluşan küresel etkin talep azalışının engelleneceğini, ödemeler dengesi ayarlamalarının yükünün denge fazlasına sahip ülkelere kalacağını, ülkelere sermaye ve yasadışı parasal hareketlerini izleme olanağı verilmesiyle finansal krizlerin önleceğini ve uluslararası finansal sistemde likiditenin artacağını ileri sürmektedir. Davidson'un görüşüne göre, dünya ekonomik sisteminin sağlığı bu takas birliği planının uygulanmasına bağlıdır. Davidson 2008/2009 küresel ekonomik krizinin uluslararası ödemeler sisteminde acilen bir reforma gereksinim olduğuna ilişkin yeterli kanıtları sunduğunu, ABD'nin de bu yeni uluslararası finansal sistemi oluşturmak için hemen bir uluslararası konferans düzenlemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar böyle bir sistem sayesinde ülkelerin, yabancı finansal piyasalardan kaynaklanan bulaşıcılığın sonucunda kendi ekonomilerinin zarar görmesinden endişe duymadan

vatandaşları için tam istihdam politikalarını uygulayabileceklerini belirtmektedir (Davidson, 2009: 202).

Öte yandan, ilk post Keynesyen iktisatçılardan biri olan Hyman P. Minsky'nin ulusal düzeyde ortaya koyduğu 'finansal istikrarsızlık hipotezi'nin¹⁰ günümüzde küresel düzeyde geçerlilik kazandığı ve dolayısıyla küresel finansal istikrarsızlıkla mücadelede Minsky'nin önerilerinin yararlı olacağı açıktır (Ergül ve Arslan, 2009: 27-40). Minskiyen teoride finansal kriz nedeniyle ortaya çıkan borç deflasyonu sarmalını¹¹ kırmak için merkez bankasının son borç verici kurum olarak davranması, konjonktür karşıtı politikalar uygulanması ve gerektiğinde bütçe açığı verilerek devletin ekonomideki payının artırılması gerekmektedir. Günümüzde bu önlemlerin küresel düzeyde alınmasıyla küresel krizle mücadele edilmesi bu teoriye oldukça uygun düşmektedir. Minsky'ye göre de bir küresel son borç verici kurumun (küresel merkez bankasının) oluşturulması ve küresel finansal sistemde kullanılmak üzere tek rezerv para yapılması, daha güvenli ve uygun bir uluslararası finansal sistemin temel unsurları arasında gösterilmiştir (Minsky ve Whalen, 1996/97: 166). Bu noktada Whalen, Minskiyen perspektiften bakıldığında ABD'nin yalnızca küresel finansal istikrarsızlığı sınırlandırmak için değil, istihdam artışı sağlamak için de uluslararası kurumların biçimlendirilmesine yardımcı olmak zorunda olduğunu savunmaktadır. Whalen'e göre Minskiyen teori, son konjonktür dalgasının tefeci (*money-manager*) kapitalizm bağlamında anlaşılmasını sağlama ve sistemin daha insani bir yönde ilerlemesine rehberlik etme işlevine sahiptir (Whalen, 2009: 20-22). Bu bağlamda Galbraith ve Sastre, Minskiyen finansal istikrarsızlık hipotezinin uluslararası ilişkiler teorisine dahil edilmesi anlamına gelen bir 'genelleştirilmiş Minsky anı' (*generalized Minsky moment*) önermektedir (Galbraith ve Sastre, 2009: 2).

Keynesçi düşünceye ve Minskiyen teoriye uygun bir uluslararası son borç verici kurumun oluşturulması ve buna paralel olarak yeni bir küresel paranın kullanılması önerilerine ek olarak, uluslararası finansal sistemin yeniden düzenlenmesine yönelik öneriler de mevcuttur. Örneğin Akyüz (2008: 196), sermaye yeterliliği, karşılık oranı gibi geleneksel kuralların bankaların verdikleri kredileri sınırlandırmada belli bir dereceye kadar etkisinin olduğunu belirtmektedir. Bunun da ötesinde, varolan risk değerlendirme yöntemleri borcun geri ödenmesine odaklı olduğu için, konjonktürün gücünü artırıcı bir özelliğe sahiptir. Örneğin, ekonomik genişleme döneminde varlık ve teminatların fiyatları şiştiği için kredilerde aşırı artış yaşanırken, daralma dönemlerinde borç ödemelerindeki gecikmelerin artması yüzünden, düzenleyici kurallara bağlı olarak krediler hızla azalmaktadır (Akyüz, 2008: 196). Bu açıdan Akyüz, düzenleyici kuralların bir tür otomatik istikrar sağlayıcı gibi davranarak finansal sistemdeki dalgalanmaları azaltacak şekilde ve uzun dönemli ola-

rak tasarlanmasını önermektedir. Benzer bir biçimde, kredi zararları karşılıkları hesaplanırken yalnızca cari kredilerin zararları değil, uzun dönemli kayıplar da hesaplanmalıdır. Yine, konut piyasasında mortgage karşılığı verilen teminatların uzun dönemli değerlemesinin yapılması bu piyasalardaki dalgalanmaların şiddetini azaltabilecektir. Son olarak, kredi ve varlık piyasasını etkileyen tüm diğer unsurların konjonktür karşıtı olarak kullanılması gereklidir (Akyüz, 2008: 197).

Uluslararası finansal sistemdeki düzenleyici kuralların uluslararası sermaye akışını kontrol edemese de, yine de sermaye hareketlerini etkileyeceği açıktır. Ancak, günümüzde sermaye hesaplarının açıklığı ekonomileri makroekonomik ve döviz kuru şoklarına daha duyarlı hale getirdiği için, bu kuralların etkinliğini sınırlandırmaktadır. Ayrıca, sermaye girişlerinin her zaman yerel finansal sistemler aracılığıyla gerçekleşmemesi bu düzenleyici kuralları yetersiz kılabilir (Akyüz, 2008: 198). Bu durumda düzenleyici kurallara tamamlayıcı olmak üzere, bir başka post Keynesyen iktisatçı Crotty'nin savunduğu sermaye kontrollerine gidilebilir. Crotty, genel anlamda sermaye kontrollerinin gelişmekte olan ülkelere getireceği kazançları, ilk olarak ekonomik büyümeyi azaltan spekülasyon kaynaklı ekonomik dalgalanmaların engellenmesi, ikinci olarak da devlete dayalı kalkınma modellerinin uygulanma olasılığının artması olarak belirtmiştir. Böylece devlet, faiz oranları ve kredi tahsisi üzerinde daha çok kontrol sahibi olarak aktif bir sanayileşme politikası uygulama olanağına kavuşurken, sermaye kaçışının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerinin de önüne geçebilecektir (Crotty, 2000: 12). Crotty'ye göre, günümüzün küresel kriz sürecinde ekonomide finansal piyasaları daha sınırlı ancak daha üretken ve daha az tehlikeli bir rolü oynamaya zorlayabilmek için, uygun durumlarda kamulaştırmaya başvurmanın yanında, tüm ülke piyasaları için geçerli olacak şekilde agresif finansal düzenlemelerin bir bileşimine gereksinim vardır. Yeni düzenleyici sistemin amaçları da, reel ekonominin etkin bir biçimde işlemlerini sağlayacak temel üretken hizmetlerin yerine getirilmesini ve bugünkü kriz yol açan alışılmamış ve oldukça kaldırıcı kumarhane faaliyetlerinin ortadan kaldırılmasını sağlayacak daha küçük bir finansal sistemin yaratılması olmalıdır (Crotty, 2009: 577).

Post Keynesyen yazarlardan Ocampo da itibari Amerikan dolarına bağlı bugünkü küresel rezerv sisteminin önemli kusurları olduğunu ve dolayısıyla bu sistemin düzeltilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu kusurlardan ilki, ödemeler dengesizliklerinin yükünün açık veren ülkeler üzerinde kalmasıyla ilişkili olarak ortaya çıkan ekonomik kriz baskısıdır. Diğer bir kusur, başlıca küresel rezerv para olarak ulusal bir para birimi olan ABD dolarının kullanılmasıdır. Son kusur ise sistemin karakteristiği olarak artış gösteren adaletsizlik eğilimidir (Ocampo, 2010: 2-3). Yazar bu durumda sistemde bir reform için üç ana seçeneğin söz konusu olduğunu belirt-

mektedir: (a) sistemin çoklu bir rezerv para düzenlemesine evrilmesini beklemek, (b) gitgide tamamen bir küresel rezerv varlığına dayalı bir sisteme geçmek veya (c) Uluslararası Takas Birliği veya Küresel Rezerv Bankası adıyla, Keynes'in savunduğu türden yeni bir uluslararası kuruluş yaratmak. Ocampo'ya göre, bugünkü sistemin gelişmekte olan ülkelerin de yararlanacağı çoklu bir rezerv sistemine doğru evrilmesini beklemek, sistemin halihazırda gelişmiş ülkelerin faydalandığı ve bunların hakimiyetindeki bir sistem olmasından dolayı oldukça iyimser ve gerçekçi olmayan bir tutum olacaktır. Ocampo, küresel para çıkaracak ve dünya merkez bankalarının bankası olarak çalışacak bir Uluslararası Takas Birliği oluşturulması önerisini ise, diğer post Keynesyenlerin aksine, politik olarak müzakeresi oldukça zor bir iş olarak nitelendirmekte ve gerçekçi bulmamaktadır. Dolayısıyla, Ocampo'nun en uygulanabilir bulduğu seçenek küresel rezerv para olarak SDR'ye dayalı bir uluslararası sisteme geçmektir. Bu anlamda, IMF'nin tamamen SDR temelli bir kuruma dönüştürülebileceğini savunan Ocampo, SDR'lerin de esas olarak kriz zamanlarında çıkarılmasını ve krizlere karşı ortak bir sigorta olarak kullanılmasını önermektedir. Yazar, SDR emisyonunda rezerv talebinin dikkate alınmasıyla gelişmekte olan ülkelere yoğunlaşabileceğini veya IMF'nin çoktarafli kalkınma bankalarından tahvil satın almasına izin verilerek gelişmekte olan ülkelerle özel bir 'kalkınma bağı' kurulabileceğini ifade etmektedir. Ocampo ayrıca, bu tür bir yapılanmanın ABD ve Avrupa Birliği'nin de lehine olduğunu, dolayısıyla bu yapılanmada karşılaşabilecek politik zorlukları çözenin daha kolay olduğunu vurgulamaktadır (Ocampo, 2010: 3-7).

Küresel Keynesçi yaklaşım açısından, küresel finansal krizle mücadele için olduğu kadar yeni uluslararası finansal sistem tasarımı bir parçası olarak kullanılacak bir başka öneri de Tobin vergisi uygulamasıdır. Tobin vergisi uygulamasıyla gelişmekte olan ülkelerin, hem görece olarak küresel finansal sistemin istikrar kazanmasından hem de aktif kalkınma politikaları izleme olanağına kavuşmalarından dolayı kazançlı çıkacakları beklenebilir. Bu noktada, Tobin vergisinin sermaye hareketlerine getireceği işlem maliyetinin spekülasyon hareketleri engellemeye yeterli olup olmayacağı sorusu post Keynesyen iktisatçılar arasında tartışma konusudur (Ergül ve Arslan, 2009: 36). Tobin vergisinin savunan post Keynesyen iktisatçılardan Arestis ve Sawyer, bu verginin özellikle reel ve nominal döviz kuru dalgalanmalarını azaltacağını ileri sürmektedir. Bu yazarlara göre, döviz kurlarındaki dalgalanmalar fiyatlarda belli bir ölçüde belirsizliğe yol açmakta ve bu yüzden karar vermeyi zorlaştırmaktadır. Döviz kuru dalgalanmaları firmaların uluslararası anlaşmalar yapmak için daha isteksiz olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, Tobin vergisi uygulaması ekonomide belirsizliği azaltarak hem istikrara hem uluslararası ticarete katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Tobin vergisiyle elde edilecek gelir az geliş-

miş ülkelerin kalkınmalarına destek için de kullanılabilir (Arestis ve Sawyer, 1997: 753). Diğer bir post Keynesyen yazar Ertürk'e göre ise, Tobin vergisinin uluslararası para piyasalarında istikrarı sağlama potansiyeli esas olarak bu verginin spekülasyonların döviz fiyatlarındaki değişimlere tepkilerinin hızını yavaşlatmasından ve cari döviz fiyatı karşısında gelecekteki döviz fiyatı beklentilerinin esnekliğini düşürmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece Tobin vergisi, spekülasyonların davranış ve beklentilerini değiştirerek bu aktörlerin piyasalardaki kararlarını ertelemelerine neden olacak ve istikrarı sağlayacaktır (Ertürk, 2006: 77).

Davidson ise Tobin vergisinin spekülasyonu önlemede tümüyle yetersiz olduğunu, bu verginin tek etkisinin uluslararası ticarete zarar vermek olacağını savunmaktadır. Davidson'a göre, döviz işlemlerinin normal işlem maliyeti aslında gerileyici olduğundan, büyük miktarlarda yapılan spekülasyonların maliyetlerine getirilecek marjinal bir vergi maliyetinin bu spekülasyonları engellemesi mümkün olmayacaktır. Bu vergi ancak küçük miktarlardaki spekülasyonları dışlayacak, hatta küçük spekülasyonlar bile yatırım fonlarına katılarak döviz spekülasyonu yapmaya devam edebileceklerdir (Davidson, 1997: 678). Dolayısıyla, Tobin vergisi artan uluslararası finansal spekülasyon piyasasını sorununu çözmek için yanlış bir araçtır (Davidson, 2009: 100). Benzer biçimde, dünya-sistemi yazarlarından Frankman da Tobin vergisi önerisinin nedenlere değil belirtilere (semptomlara) odaklandığını ve bu yüzden Tobin vergisi önerisi yerine küresel para önerisi gibi küresel demokrasiye katkı sağlayacak uygulamalara gereksinim olduğunu belirtmektedir (Frankman, 2002: 68).

Genel çerçeveden bakıldığında, Tobin vergisi önerisi post Keynesyenleri de aşan geniş bir katılımı tartışılmaya devam edilmektedir. Ancak, post Keynesyenler arasında bu verginin etkinliğini savunanlar da dahil olmak üzere birçok yazar, yalnızca Tobin vergisi sayesinde uluslararası finansal istikrarın sağlanmasının zor olacağını belirtmektedir. Bu bağlamda, Tobin vergisini tek başına bir çözüm olarak görmektense, daha önce açıklanan düzenlemelerin ve yeni bir küresel finansal yapının bir parçası olarak değerlendirmek daha gerçekçi olacaktır. Bütünsel bir yaklaşımla uygulanacak bir Tobin vergisi, finansal piyasalara istikrar ve küresel-demokratik kontrol kazandıracak olmasının yanında, küresel kamusal mallar için fon oluşturarak dünyadaki aşırı yoksulluğun azaltılmasına, küresel sosyal politika programlarının başarıya ulaşmasına ve küresel Keynesçi ekonomi politikalarının uygulanmasına olanak sağlayacaktır (Patomaki, 2009: 4).

Diğer yandan, küresel ekonomik kriz sürecinde bazı uluslararası kuruluşların da post Keynesyen düşünceye uygun önerileri ortaya atmaya başladıkları görülmektedir. Sözcüleri, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu Başkanı'na sunulan ve raportörlüğünü post Keynesyen Jan Kregel'in yaptı-

ğı uzmanlar komisyonu raporu küresel Keynesçi yaklaşımın önerileri ile örtüşen bazı öneriler getirmektedir. BM Genel Kurulu'nun kurumsal bir çalışması olarak da kabul edilebilecek olan bu raporda Keynesçi bir küresel rezerv paraya geçilmesi önerisi, zamanı gelmiş bir düşünce olarak nitelendirilmekte ve uluslararası toplumun böyle bir yeni küresel rezerv sistemini oluşturmak için çalışmaya başlamasının zorunlu olduğu vurgulanmaktadır (United Nations, 2009:110). Raporda bu öneriye ek olarak, küresel ekonomik sistemin kapsamlı ve sürdürülebilir bir biçimde işlev görmesini amaçlayan ve tüm ülkelerin temsilcilerinden oluşacak olan bir 'Küresel Ekonomik Koordinasyon Konseyi' (*Global Economic Coordination Council*) oluşturulması önerisi yer almaktadır (United Nations, 2009: 90-91). Bu raporda ayrıca, ulusal iflas mahkemelerine benzer bir 'Uluslararası Borçları Yeniden Yapılandırma Mahkemesi' (*International Debt Restructuring Court*) kurulması ve böylece gelişmiş ve gelişmekte olan/az gelişmiş ülkeler arasındaki borç-alacak ilişkilerinin iyileştirilmesi ve daha adaletli hale getirilmesi savunulmaktadır (United Nations, 2009: 123-126).

BM'nin uzmanlık kuruluşlarından olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) de küresel ekonomik krize karşı Keynesçi içeriğe uygun bir küresel politika paketi önermektedir. ILO bu paketin uygulamaya konulmasıyla uluslararası toplumun, çöken sermaye piyasalarının bugünkü durumuna, kredilerin kesilmesine, kitlesel istihdam kayıplarına ve artan yoksulluğa karşılık verebileceğini belirtmektedir. ILO, böyle bir politika paketinin üç temel amaca dayanması gerektiğini savunmaktadır. Bu amaçlardan en öncelikli olanı finansal sektörün istikrara kavuşturulmasıdır. İkinci amaç, iç talebin canlandırılmasıyla ekonominin desteklenmesi ve böylece istihdam yaratılmasıdır. Son amaç ise, krizin harcanabilir gelirler ve gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkilerinin hafifletilmesi için sosyal refah sistemlerinin güçlendirilmesi ve çalışanların haklarının korunmasıdır. ILO'ya göre, önerilen bu politika paketi oldukça önemlidir ve bu önem yalnızca krizi hafifletmeye yardımcı olacak olmasından değil, aynı zamanda finansal krizin altında yatan küresel dengesizlikleri de düzeltebilecek olmasından kaynaklanmaktadır. ILO ayrıca, bu paket uygulanırken 'Washington Uzlaşması'na¹² dayalı çözümlerden kaçınılması gerektiğini de vurgulamaktadır (International Labour Organization, 2008: 12).

4. SONUÇ

İktisadi bir çerçevede ilk kez Galbraith tarafından savunulan ve sonrasında Köhler'in, dünya-sistemi teorisi ile post Keynesyen iktisadi görüşleri harmanlayarak içeriğini oluşturmaya çalıştığı küresel Keynesçilik, küresel ekonomik sorunların çözümlerini yine küresel düzeyde uygulanacak Keynesçi politikalarda arayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, küresel talebin yeterli hale getirilmesi hem küresel tam istih-

dam dengesinin sağlanması ve hem de küresel gelir dağılımının iyileştirilmesi için başat bir role sahiptir. Ayrıca, bu yaklaşımı temel alan uygulamalar hem ekonomik krizlerin önlenmesini, hem de bu krizlere neden olan sorunların köklü bir biçimde çözülmesini ve krizlerin tekrarlanmamasını sağlayacak uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, özellikle de post Keynesyen iktisadi düşüncenin Tobin vergisi uygulaması, küresel bir merkez bankasının kurulması gibi önerilerle küresel Keynesçi yaklaşıma katkılarının önemli boyutlarda olduğu görülmektedir.

2008/2009 küresel ekonomik krizi sürecinde, uluslararası finansal ve ekonomik sistemde bazı reformların yapılması gerektiği birçok iktisatçı ve siyasetçi tarafından kabul edilmektedir. Ancak, yapılacak reformların içeriği, kapsamı ve felsefesi konusunda bir görüş birliğinin olduğu söylenemez. Bu noktada, bu reformların Keynesçi analitik sisteme uygun biçimde gerçekleştirilmesini savunan küresel Keynesçi öneriler giderek önemli hale gelmektedir. Küresel Keynesçi öneriler doğrultusunda gerçekleştirilecek yeni ve de radikal bir uluslararası finansal yapılanmayla, ülke hükümetlerinin net uluslararası akımları kontrol edebilmek için

maliye ve para politikaları ile sermaye kontrolleri üzerindeki otonomiyi yeniden kazanmaları söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda, oluşan aşırı denge fazlalarının mal alımları, doğrudan yabancı yatırımlar ve resmi kalkınma yardımları ile dağıtılması gerekmektedir. Son olarak, süreklilik kazanan aşırı denge fazlaları da % 100 oranında vergilendirilerek dağıtılabilecektir. Böyle bir sistem, küresel etkin talep eksikliğine yol açan başıboş sermayeyi, finansal krizleri ve bunların bulaşıcılığını engelleyebilecektir (Hudson, 2009b: 21-22).

Küresel Keynesçi önerileri temel alan yeni bir sistemin kurulmasıyla birlikte, Keynes'in iktisatçılara biçtiği kapitalizmi uygarlaştırma, işsizliği ve resesyonu sonlandırma rolünün yerine getirilmiş olacağı açıktır. Bu noktada, ekonominin ne mükemmel bir makine, ne de çökmeye mahkum bir sistem olduğunu ve fakat insan düşüncesi ile geliştirilebilecek, yani labil insanı bir kurum olduğunu savunan Keynesçiliğin özellikle de günümüzün neo-liberalizm anlayışına kapsamlı bir seçenek olduğu görüşü haklılık kazanmaktadır. Tam da bu anlamda, küresel Keynesçi yaklaşımı küresel düzeyde reel bir (sosyal) demokrasiyi olanaklı kılacak önemli bir görüş olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.

SON NOTLAR

- 2008/2009 küresel ekonomik krizinin ekonomik krizlerin küreselleşmesinin tek örneği olarak kabul edilmesinin nedeni dünya ekonomisinde 1929 Büyük Bunalımı da dâhil olmak üzere daha önce yaşanan bütün büyük ekonomik krizlerin gerçekte yarı küresel veya bölgesel nitelikli olduğu değerlendirilmesidir. Bu görüşe göre geçmişte yaşanan büyük ekonomik krizlerden 1929 Büyük Bunalımı yalnızca kapitalist ülkelerde, daha sonraki ekonomik krizler ise büyük ölçüde gelişmekte olan ülkeler arasında ve bölgesel çapta etkili olmuştur.
- Günümüz dünyasını tek bir sosyo-ekonomik sistem olarak değerlendiren bir uluslararası ilişkiler teorisidir.
- Küresel Keynesçi görüşe göre arz yanlı büyüme paradigması yetersizdir. Bu yetersizliğin ilk nedeni arz yanlı görüşün 80'li yıllardaki uygulamalarının başarısız olmasıdır. İkinci neden, bu görüşün arz ve talep arasında bir etkileşim öngörmemesinin yol açtığı mantıksal yanlışlıktır. Üçüncü neden ise bu görüşün, çoğunluğunu kitlesel tüketim talebinin oluşturduğu toplam talebi göz ardı etmesi ve dolayısıyla işgücünü (ücretleri) ve ücretlerin büyüme üzerindeki rolünü dikkate almayıp, sermaye yanlısı bir tutum takınmasıyla ortaya çıkan ideolojik eğilimidir.
- Örneğin Köhler, döviz kuru farklılıklarının çevre ülkelerinin üretkenlik ve ticari talep düzeylerinin yanlış ölçülmesi sonucunu doğurduğunu, gerçekte bu ülkelerin üretkenlik ve ticari talep düzeylerinin çok daha yüksek olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda Köhler, 1995 yılı verilerine dayalı olarak yaptığı hesaplamada ABD ile Çin arasındaki üretkenlik oranının, nominal değerlerin kullanılmasıyla bulunan 1:51 oranında değil, reel değerlerin kullanılmasıyla bulunan 1:11 oranında olduğunu ortaya koymuştur. Yazar, çevre ülkelerindeki etkin ticari talebin aynı şekilde çarpıtılması ve düşük değerlendirilmesi yoluyla da küresel toplam talepte önemli miktarda bir kayıp
- oluşturduğunu öne sürmektedir. Bkz. Köhler, 2002c.
- 2008/2009 küresel ekonomik krizinin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin olarak dünyada ve Türkiye'de halihazırda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada bu kriz detaylı olarak değil, yalnızca Keynesçi ve küresel Keynesçi düşünce ve önerilerle ilintili olarak ele alınmıştır.
- ABD ve diğer bazı ülkelerde küresel ekonomik krize karşı alınan bu önlemlere ilişkin detaylı verilere aşağıdaki İnternet adreslerinden ulaşılabilir:
<http://www.creditwritedowns.com/credit-crisis-timeline#Timeline>
<http://money.cnn.com/news/storysupplement/economy/bailoutracker/index.html#STIMULUS>
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7521250.stm>
<http://widerimage.reuters.com/timesofcrisis/>
- Dünyanın en büyük 20 ekonomisinden oluşan ve Yirmiler Grubu (Group of 20) olarak adlandırılan bu ülkeler Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avrupa Birliği, Avustralya, Birleşik Krallık, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan ve Türkiye'dir.
- Amin'in bu önerileri arasında demokrasi kavramının sosyal ilerlemeyi geliştirecek biçimde yeniden tanımlanması, küreselleşmenin ve bireyi öne alan liberal anlayışın reddedilmesi gibi birçok öneri yer almaktadır.
- Keynes'in, belirsizliğin önemine ve paranın nötr olduğuna (likidite tercihi teorisine) ilişkin görüşlerinin ayrıntılı analizi Davidson'un aynı eserinde yer almaktadır. Bkz. Davidson, 2007:27-30, 31-35.

10. Minsky tarafından 1975 yılında ortaya atılan ve finansal kırılganlık hipotezi olarak da bilinen bu yaklaşım, konjonktürel dalgalanmaların yatırımlar ve yatırımların finansman biçimleri dikkate alınmadan açıklanamayacağını savunmaktadır.
11. Borç deflasyonu sarmalı, borçluların borçlarını ödeyebilmek için varlıklarını satmasıyla fiyatların düşmesi, geriye kalan borçların ise fiyatlar düşüğe borç alınan paralardan daha değerli paralarla ödenmek zorunda kalınması, borçların ödenememesi ve sonuçta fiyatların daha da düşmesi durumudur.
12. Washington Uzlaşması, John Williamson tarafından 1989'da ortaya atılmış olan, neo-liberal ekonomi politikası reçetelerinin "standart" reform paketleri adı altında dünya çapında uygulanmasını savunan görüş için kullanılan bir terimdir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (2008), "Managing Financial Instability in Emerging Markets: A Keynesian Perspective", *METU Studies in Development*, Vol. 35, No. 1, June.
- Amin, S. (2008), "Financial Collapse, Systemic Crisis? Illusory answers and necessary answers", *Global Research*, November 23. Online: <http://www.globalresearch.ca/PrintArticle.php?articleId=11099> (Erişim: 6.2.2010).
- Arestis, P. ve Sawyer, M. (1997), "How many cheers for the Tobin transaction tax?", *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 21, No. 6, November.
- Arestis, P., Basu, S. ve Mallick, S. (2005), "Financial globalization: the need for a single currency and a global central bank", *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 27, No. 3, Spring.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler (2009), *Türkiye'de ve Dünyada Ekonomik Bunalım*, İstanbul: Yordam Kitap, Nisan.
- Baldacci, E. ve Gupta, S. (2009), "Fiscal Expansions What Works", *Finance and Development*, December. Online: <http://imf.org/external/pubs/ft/fandd/2009/12/pdf/baldacci.pdf> (Erişim: 6.2.2010).
- Bello, W. (2009), "A man for this season? Keynes", *Real-World Economics Review*, Issue No. 51.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009), "Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası", *Maliye Dergisi*, Sayı 156, Ocak-Haziran. Online: http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/156/05.Ersan.BOCUTOGLU_Aykut.EKINCI.pdf (Erişim: 6.2.2010).
- Cohen, P. (2009), "Ivory Tower Unswayed by Crashing Economy", *The New York Times*, 4 March. Online: http://www.nytimes.com/2009/03/05/books/05deba.html?_r=1 (Erişim: 6.2.2010).
- Crotty, J. (2000), "The Case for Capital Controls", *University of Massachusetts Political Economy Research Institute*, Working Paper, July. Online: http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/published_study/PS8.pdf (Erişim: 6.2.2010).
- Crotty, J. (2009), "Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the 'new financial architecture'", *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 33, No. 4, July. Online: <http://cje.oxfordjournals.org/cgi/reprint/33/4/563> (Erişim: 6.2.2010).
- Çolak, Ö. F. (2009), "2008 Krizinin 1929 Krizi ile Benzerlikleri Üzerine Bir Analiz", *TISK Akademi*, Cilt 4, Özel Sayı 2. Online: http://www.tisk.org.tr/download/akademi/tiskakademi_08.pdf (Erişim: 6.2.2010).
- Davidson, P. (1997), "Are grains of sand in the wheels of international finance sufficient to do the job when boulders are often required?", *The Economic Journal*, Vol. 107, No. 442, May.
- Davidson, P. (2003), "The Future of the International Financial System", *Conference on the Future of Economics*, Cambridge University, Cambridge, September 18. Online: <http://bus.utk.edu/econweb/faculty/davidson/cambridgepaper.pdf> (Erişim: 3.2.2010).
- Davidson, P. (2007), *John Maynard Keynes*, New York: Palgrave Macmillan.
- Davidson, P. (2009), *John Maynard Keynes*, Second Edition, New York: Palgrave Macmillan.
- Elsenhans, H. (1996), *State, Class and Development*, New Delhi: Radiant Publishers.
- Elsenhans, H. (2000), "Worldwide Keynesianism in an Era of Globalization", *Sixth International Post Keynesian Workshop*, Knoxville, 23 June.
- Ergül, Y. T. ve Arslan, M. O. (2009), "Finansal İstikrarsızlık Hipotezi, Tobin Vergisi ve Uluslararası Finansal Sistem: Post Keynesyen Bir Çerçeve", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 20, Sayı 72.
- Ertürk, K. A. (2006), "On the Tobin Tax", *Review of Political Economy*, Vol. 18, No. 1, January.
- Frankman, M. J. (1997), "Planet-Wide Citizen's Income: Antidote to Global Apartheid", October. Online: <http://mfrankman.googlepages.com/PWCI.HTML> (Erişim: 3.2.2010).
- Frankman, M. J. (2002), "Beyond the Tobin Tax: Global Democracy and a Global Currency", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 581, No. 62, May.
- Frankman, M. J. (2004a), "Ample Room at the Top: Financing a Planet-Wide Basic Income", *Tenth Biennial Meeting of the Basic Income European Network*, Barcelona, September 19-20. Online: <http://icesuite.com/myron.frankman/files/mjfbien10.pdf> (Erişim: 3.2.2010).
- Frankman, M. J. (2004b), *World Democratic Federalism: Peace and Justice Indivisible*, New York: Palgrave Macmillan.
- Frenkel, R. ve Rapetti, M. (2009), "Some Reflections on the Current Global Crisis from a Developing Countries Perspective", *Friedrich Ebert Stiftung Briefing Paper*, No. 6, May. Online: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/06373-20090520.pdf> (Erişim: 3.2.2010).
- Galbraith, J. K. (1995), "Global Keynesianism in the Wings", *World Policy Journal*, Vol. 12, No. 3, Fall.
- Galbraith, J. K. ve Sastre, D. M. (2009), "The Generalized Minsky Moment", *University of Texas Inequality Project*, Working Paper No. 56, February 2. Online: http://utip.gov.utexas.edu/papers/utip_56.pdf (Erişim: 6.2.2010).
- Harris, J. M. (1991), "Global Institutions and Ecological Crisis", *World Development*, Vol. 19, No. 1, January, Special Issue.
- International Labour Organization (2008), "A global policy package to address the global crisis", *International Labour Organization Policy Brief*,

- International Labour Office: Geneva.
- Hudson, D. (2009a), "Global Keynesianism: An Idea Whose Time Has Come", *50th International Studies Association Annual Convention*, Conference Paper, New York, February 15.
- Hudson, D. (2009b), "The Political Economy of the US Bank Bailouts: A Keynesian Critique of the Uncertainty and Liquidity Crises", June 22. Online: <http://davidhudson.files.wordpress.com/2009/06/hudson-kessler-sinclair-09-06-22-d-s.pdf> (Erişim: 7.2.2010).
- Khatiwada, S. (2009), "Stimulus Packages to Counter Global Economic Crisis: A Review", *International Institute for Labour Studies, Discussion Paper No. 196*, Geneva. Online: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inst/publications/discussion/dp19609.pdf> (Erişim: 6.2.2010).
- Köhler, G. (1998a), "The Structure of Global Money and World Tables of Unequal Exchange", *Journal of World-Systems Research*, Vol. 4, No. 2, Fall. Online: <http://jwsr.ucr.edu/archive/vol4/v4n2a4.php> (Erişim: 3.2.2010).
- Köhler, G. (1998b), "Unequal Exchange 1965-1995: World Trend and World Tables", *World-Systems Archive Working Paper*, November. Online: <http://wsarch.ucr.edu/archive/papers/kohler/kohler3.htm> (Erişim: 3.2.2010).
- Köhler, G. (1999a), "A Theory of World Income", *World-Systems Archive Working Paper*, January. Online: <http://wsarch.ucr.edu/archive/papers/kohler/KohlerWInc.html> (Erişim: 3.2.2010).
- Köhler, G. (1999b), "Global Keynesianism and Beyond", *Journal of World-Systems Research*, Vol. 5, No. 2, Summer. Online: http://jwsr.ucr.edu/archive/vol5/number2/v5n2_split/jwsr_v5n2_kohler.pdf (Erişim: 3.2.2010).
- Köhler, G. (2002a), "Global Keynesianism and Beyond", Köhler ve Tausch (der.), *Global Keynesianism: Unequal Exchange and Global Exploitation* içinde, New York: Nova Science Publishers.
- Köhler, G. (2002b), "A Theory of World Income", Köhler ve Tausch (der.), *Global Keynesianism: Unequal Exchange and Global Exploitation* içinde, New York: Nova Science Publishers.
- Köhler, G. (2002c), "Unequal Exchange: World Tables of Unequal Exchange 1995", Köhler ve Tausch (der.), *Global Keynesianism: Unequal Exchange and Global Exploitation* içinde, New York: Nova Science Publishers.
- Köhler, G. (2002d), "The Structure of Global Money", Köhler ve Tausch (der.), *Global Keynesianism: Unequal Exchange and Global Exploitation* içinde, New York: Nova Science Publishers.
- Köhler, G. ve Tausch, A. (der.) (2002), *Global Keynesianism: Unequal Exchange and Global Exploitation*, New York: Nova Science Publishers.
- Kumo, W. (2009), "The Global Economic Crisis and the Resurgence of Keynesian Economics", 1 March. Online: <http://www.politicalarticles.net/blog/2009/03/01/the-global-economic-crisis-and-the-resurgence-of-keynesian-economics/> (Erişim: 6.2.2010).
- Lapavistas, C. (2009), "Söyleşi: para piyasasında serbestlik değil, merkez bankasının tekeli söz konusu", Söyleşiyi yapan: Ü. Akçay, *İktisat Dergisi*, Sayı 501, Ocak-Şubat.
- Mead, W. R. (1989), "American Economic Policy in the Antemillennial Era", *World Policy Journal*, Vol. 6, No. 3, Summer.
- Mead, W. R. (1993), "Altered States", *American Prospect*, Vol. 5, Issue 16, December. Online: http://www.prospect.org/cs/articles?article=altered_states (Erişim: 3.2.2010).
- Minsky, H. P. ve Whalen, C. J. (1996/97), "Economic insecurity and the institutional prerequisites for successful capitalism", *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 19, No. 2, Winter.
- Moore, B. J. (2004), "A global currency for a global economy", *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 26, No. 4, Summer.
- Ocampo, J. A. (2010), "Why Should The Global Reserve System Be Reformed?", *Friedrich Ebert Stiftung Briefing Paper*, No. 1, New York. Online: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/06952.pdf> (Erişim: 6.2.2010).
- Patomaki, H. (2009), "The Tobin Tax and Global Civil Society Organisations: The Aftermath of the 2008-9 Financial Crisis", *CTT Campaigns*, January. Online: <http://www.cttcampaigns.info/otrosistema/Patomaki8.doc> (Erişim: 7.2.2010).
- Skidelsky, R. J. A. (2009), *Keynes: The Return of the Master*, New York: PublicAffairs.
- Spilimbergo, A., Symansky, S., Blanchard, O. ve Cottarelli, C. (2008), "Fiscal Policy for the Crisis", IMF Staff Position Note, International Monetary Fund, December 29. Online: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2008/spn0801.pdf> (Erişim: 3.2.2010).
- United Nations (2009), *Report of the Commission of Experts of the President of the United Nations General Assembly on Reforms of the International Monetary and Financial System*, New York: United Nations, September 21. Online: http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01543/_res/id=sa_File1/UNFinalReport.pdf (Erişim: 7.2.2010).
- Wallerstein, I. (2009), "Interview: Wallerstein: Capitalism's Demise?", Interviewed by J. Suh, *The Hankyoreh*, January 8. Online: <http://sites.google.com/site/radicalperspectivesonthecrisis/news/wallersteincapitalismsdemise> (Erişim: 6.2.2010).
- Whalen, C. J. (2009), "A Minsky Perspective on the Global Recession", *The 4th Bi-Annual Cross-Border Post Keynesian Conference*, Conference Paper, Buffalo State Collage, Buffalo, New York, 9-10 October. Online: http://faculty.buffalostate.edu/joth/pk2009/Site/program_files/whalen.pdf (Erişim: 6.2.2010).

